

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับแต่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ได้มีการนำกลยุทธ์การพัฒนาชนบทให้เป็นเมือง โดยพัฒนาภาคการเกษตรเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นผลให้ตัวเลขอัตราความเจริญเติบโตเพิ่มสูงขึ้น มีการขยายตัวของอุตสาหกรรมใหม่ แต่กลยุทธ์ดังกล่าวได้สร้างปัญหาให้กับสังคมชนบทไม่น้อย เช่น การระงับกันของภาคการเกษตร การล่มสลายของชุมชนชนบท การแย่งชิงทรัพยากรจากชนบท ฯลฯ แม้ว่าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ได้มีการเติมคำว่า "สังคม" เข้าไปในชื่อด้วย กลายเป็น "แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5" ได้เริ่มมีการดำเนินการแผนพัฒนาชนบทลงไปจนกระทั่งถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544 แต่ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากแผนพัฒนาดังกล่าวยังไม่หมดไป ทำให้ในแต่ละชุมชนได้กลับไปฟื้นฟูสถาบันเก่าแก่ของชุมชนคือ องค์การชุมชนหรือองค์การชาวบ้าน ซึ่งเป็นการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเพื่อดำเนินภารกิจต่างๆให้ลุส่ง นับเป็นการแก้ปัญหาในระดับล่างของสังคม (กาญจนา แก้วเทพ, 2540: 1-3)

อย่างไรก็ตามเมื่อสภาพการณ์ของสังคมเปลี่ยนแปลงไป การรวมตัวกันขององค์การชุมชนหรือองค์การชาวบ้านก็ต้องปรับเปลี่ยนไปด้วย โดยเริ่มมีการสร้างเครือข่ายของกลุ่มต่างๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาร่วมแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพของกลุ่มให้มากยิ่งขึ้น ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540 : 8-10) รวมทั้งเป็นการสร้างอำนาจการต่อรองให้กับกลุ่มมากยิ่งขึ้นด้วย

เมื่อมีกลุ่มต่างๆเกิดขึ้นอย่างมากมายเช่นนี้ในสังคม ความซอ้นทับหรือการสวนทางกันของผลประโยชน์ พันธกิจบางประการ รวมทั้งความเชื่อที่แตกต่างกันของกลุ่มต่างๆในสังคมก่อให้เกิดความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันอาจนำไปสู่ความขัดแย้งขึ้นได้ การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในรูปแบบดังกล่าวข้างต้นอาจทำให้บางกลุ่มไม่พอใจทั้งในรูปแบบ วิธีการ หรือเนื้อหาในการเคลื่อนไหว เช่น การชุมนุมประท้วงของกลุ่มสมัชชาคนจนที่หน้าทำเนียบรัฐบาลทำให้คนกรุงเทพฯไม่พอใจเพราะก่อให้เกิดรถติด หรือการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยมองชาวบ้านที่คัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูลว่าเป็นพวกถ่วงความเจริญ เป็นต้น

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมยุคใหม่มีความยุ่งยาก สลับซับซ้อน และรอบด้านมากกว่าความขัดแย้งทางเศรษฐกิจหรือความขัดแย้งทางการเมืองดังที่ผ่านมาในอดีต เรื่องที่เคลื่อนไหวเรียกร้องมิได้ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มอย่างทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ในวิชารัฐศาสตร์ ขบวนการเคลื่อนไหวเหล่านี้ไม่ได้เรียกร้องผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่เช่น พรรคการเมือง หรือนักการเมือง แต่เคลื่อนไหวเรียกร้องด้วยตัวเอง เนื่องจากไม่เชื่อในความเป็นตัวแทนของระบบพรรคการเมือง และไม่เชื่อมั่นศรัทธาในความสามารถและความจริงใจของรัฐ ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบิฟาร์ มองว่าการเคลื่อนไหวของประชาชนในลักษณะนี้เป็นทางเลือกที่สาม เป็นพลังที่อยู่ นอกเหนือสถาบันทางการเมืองแต่อยู่ในพื้นที่ทางการเมือง (political space) ชนิดพิเศษที่ไม่ใช่ทั้งรัฐ ระบบเศรษฐกิจและเรื่องส่วนตัว เป็นรูปแบบประชาสังคม (civil society) แบบใหม่ในรูปของ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม การเคลื่อนไหวในลักษณะดังกล่าวถือเป็น "การเมืองในภาคประชาชน"

สำหรับในสังคมไทยในปัจจุบันเริ่มจะมีประชาสังคมในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่เมื่อไม่นานมานี้ เช่น สมัชชาเกษตรกรรายย่อยได้พัฒนาไปเป็น "สมัชชาคนจน" ขบวนการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยอย่าง "สมาพันธ์เพื่อประชาธิปไตย" หรือ "คณะกรรมการรณรงค์เพื่อประชาธิปไตย" เป็นต้น

อย่างไรก็ตามรูปแบบการเคลื่อนไหวของประชาสังคมของไทยอาจจะแตกต่างไปจาก ขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคมในต่างประเทศเพราะการมีประชาสังคมที่กระจัดกระจาย มีชีวิตชีวานั้นจำเป็นต้องมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวย เช่น การเมืองการปกครองที่เปิดกว้าง และรับประกันความปลอดภัยของประชาชนด้วย ดังนั้นขบวนการเคลื่อนไหวต่างๆ ในสังคมไทยในปัจจุบัน จึงมาพร้อมๆ กับขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตย และเพิ่มระดับมากยิ่งขึ้น เมื่อสังคมไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีเสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธในมาตราที่ 44 ให้ประชาชนมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน หรือหมู่คณะอื่นในมาตราที่ 45 ให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนในมาตราที่ 46 ให้ประชาชนมีสิทธิที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและ

ต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน นอกจากนี้การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมรวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบการดำเนินการในมาตราที่ 56 ให้ประชาชนมีสิทธิในการรับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นในมาตราที่ 58 ให้ประชาชนมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจงและเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นก่อนการอนุญาตหรือการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวกับตนหรือชุมชนในท้องถิ่นและมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าวตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในมาตราที่ 59

การเปิดโอกาสของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 ในหมวด 3 ว่าด้วย "สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย" หลายๆ มาตราได้สร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อ "ขบวนการประชาชน" ในการติดตามตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ รัฐวิสาหกิจได้อย่างดี โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวในประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม ในสังคมไทยเริ่มปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้นในระยะสิบปีที่ผ่านมาเนื่องจากโครงการขนาดใหญ่ของรัฐหลายๆ โครงการได้สร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้านและผลกระทบต่อชุมชน อาทิ ประชาชนที่ได้ต้องอพยพย้ายถิ่นจากบริเวณน้ำท่วมจากโครงการเขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เขื่อนหลังสวน จังหวัดชุมพร เขื่อนแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เขื่อนศรีนครินทร์ จังหวัดกาญจนบุรี ไปอยู่ในถิ่นทำกินใหม่ที่รัฐจัดสรรให้ ซึ่งที่อยู่อาศัยใหม่บางแห่งชาวบ้านไม่สามารถทำการเกษตรได้เช่นเดิมเนื่องจากสภาพดินและน้ำไม่เหมาะกับการทำการเกษตร ทำให้แต่ละครอบครัวประสบกับการเปลี่ยนแปลงทั้งสภาพเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว ความสัมพันธ์ในชุมชน การสูญเสียพันธุ์ปลากว่า 200 ชนิดในแม่น้ำมูลจากโครงการเขื่อนปากมูลเนื่องจากปลาไม่สามารถว่ายขึ้นไปวางไข่ตามเกาะแก่งในลำน้ำมูลได้เช่นเดิมทำให้ชาวบ้านไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการทำประมงน้ำจืดซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน รวมทั้งอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนปากมูลกลายเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรคต่างๆ โดยเฉพาะโรคพยาธิใบไม้ในเลือด เพราะน้ำที่เคยไหลกลับกลายเป็นน้ำนิ่ง (สารคดี, ตุลาคม 2540 : 158)

นอกจากนี้โครงการขนาดใหญ่ของรัฐหลายๆ โครงการที่สร้างเสร็จแล้วไม่ได้เป็นไปตามคำบอกกล่าวที่เจ้าของโครงการวางไว้ตั้งแต่แรก อย่างโครงการเขื่อนปากมูลตั้งเป้าหมายไว้เพื่อ

ผลิตกระแสไฟฟ้า 136 เมกะวัตต์ แต่หลังจากที่สร้างเขื่อนนี้เสร็จแล้วการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยสามารถผลิตไฟฟ้าได้เต็มกำลังได้ในเดือนธันวาคมเพียงเดือนเดียวเท่านั้นเนื่องจากในหน้าฝนระดับน้ำในอ่างเก็บน้ำกับระดับน้ำในแม่น้ำโขงที่หนุนขึ้นมาทำเขื่อนจะอยู่ในระดับเดียวกันจึงไม่สามารถปั่นไฟได้ ส่วนหน้าแล้งเขื่อนต้องลดระดับน้ำลงเพื่อให้แก่งละพือไหลเหนือน้ำเพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยวซึ่งเขื่อนก็ไม่สามารถผลิตไฟฟ้าได้อีกเช่นกัน (สารคดี, ตุลาคม 2540 : 162) กรณีบริษัทบริหารและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จำกัด หรือ เจนโก้ โรงงานกำจัดกากอุตสาหกรรมซึ่งเดิมจะไปตั้งที่อำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง แต่ชาวบ้านคัดค้านไม่ยอมเพราะเกรงว่าขยะจากโรงงานจากอุตสาหกรรมซึ่งเป็นขยะอันตรายจะไหลลงสู่บึงซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญของอำเภอ โดยโรงงานแห่งนี้จะตั้งอยู่ไม่ห่างจากแหล่งน้ำมากนัก แม้ว่าเจ้าของโครงการพยายามอธิบายถึงเทคโนโลยีอันทันสมัยและระบบความปลอดภัยอย่างเข้มงวด พาสื่อมวลชนชาวบ้านส่วนหนึ่งไปดูงานที่ต่างประเทศ แต่ชาวบ้านก็ไม่เชื่อจนต้องมีการทำประชาพิจารณ์ขึ้นในที่สุจริตรัฐบาลต้องยอมให้ไปก่อสร้างที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดแทน โรงงานเจนโก้ซึ่งมั่นใจในเทคโนโลยีการกำจัดกากอุตสาหกรรมและเคยวาดภาพโรงงานกำจัดกากอุตสาหกรรมว่าเป็นโรงงานที่ปลอดภัยไร้มลพิษ เมื่อเวลาผ่านไป 3 ปี โรงงานเจนโก้ได้ทำความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านในหมู่บ้านมาบชวลิต ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ซึ่งเป็นที่ตั้งที่รัฐบาลอนุมัติให้มีการก่อสร้างได้ ล่าสุดโรงงานเจนโก้ซึ่งตั้งอยู่ติดกับโรงพยาบาลมาบตาพุด ได้ส่งกลิ่นเหม็นรบกวนชาวบ้าน เด็กนักเรียนและพระภิกษุสามเณรวัดมาบชวลิตมานานนับปีจนถูกชาวบ้านเดินขบวนเรียกร้องให้ทางเจนโก้ดำเนินการแก้ไข ซึ่งเจนโก้รับปากว่าจะดำเนินการแก้ไขโดยเร็ว แต่กลิ่นเหม็นก็ยังรบกวนอยู่ตลอดเวลา (มติชน , 27 มกราคม 2543)

จากบทเรียนความสูญเสียอันก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คนจากโครงการรัฐที่ผ่านๆมาในสังคมไทย ทำให้ชาวบ้านจะเริ่มไม่ไว้วางใจเจ้าของโครงการเจ้าหน้าที่รัฐ ที่มักจะบอกเล่าภาพของโครงการอย่างสวยหรู มีอัตรประโยชน์มากมาย ดังนั้นนับแต่ผลพวงของการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่เริ่มปรากฏตัวให้เห็นเป็นระยะๆ ทำให้ชาวบ้านในชุมชนแต่ละแห่งรวมตัวกันเพื่อตรวจสอบข้อมูลข้อเท็จจริงของโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ การคัดค้านเพื่อต่อต้านการก่อสร้างโครงการของรัฐจึงเริ่มขึ้น

การเคลื่อนไหวคัดค้านเขื่อนน้ำโจนที่เริ่มขึ้นตั้งแต่กลางเดือนเมษายน พ.ศ. 2525 โดยหยิบยกถึงประเด็นความไม่เชื่อในประสิทธิภาพของเขื่อนที่เจ้าของโครงการคือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยและรัฐบาลพยายามบอก การสูญเสียพื้นที่ป่าไม้ ผลกระทบต่อสัตว์ป่า สภาพทางธรณีวิทยา การคัดค้านต่อสู้นานจนในที่สุดวันที่ 4 เมษายน 2531 คณะกรรมการรัฐมนตรีฝ่าย

เศรษฐกิจมีมติเห็นชอบตามข้อสรุปผลการพิจารณา และข้อเสนอของคณะกรรมการพิจารณาผล
กระทบจากการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำแควใหญ่ตอนบน (เขื่อนน้ำโจน) คือให้ระงับโครง
การไว้ก่อนเพื่อศึกษาหาข้อมูลประกอบเพิ่มเติม ขณะเดียวกันกำชับให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่ง
ปฏิบัติหน้าที่ เพื่ออนุรักษ์ป่าไม้และสัตว์ป่าในพื้นที่ดังกล่าวและให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
ไทยเร่งหาแหล่งพลังงานใหม่ (สารคดี, เมษายน 2531: 184-188) ชัยชนะของการคัดค้านเขื่อนน้ำ
โจนเป็นเพราะได้รับความร่วมมือจากกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งในจังหวัดกาญจนบุรี และสวน
กลาง รวมทั้งนักศึกษา นักวิชาการในมหาวิทยาลัยกว่า 30 กลุ่ม นอกจากนี้สื่อมวลชนจำนวนมาก
น้อยในขณะนั้นนำเสนอข่าวคราวความเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้าน บทความแสดงความไม่เห็น
ด้วยกับการก่อสร้างตลอดที่มีการคัดค้าน อาทิ ข่าวพิเศษ-อาทิตย์, สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, มติชน
สุดสัปดาห์ เป็นต้น มีผลให้ฝ่ายรัฐต้องฟังเสียงของประชาชนที่คัดค้านไม่ยอมรับเขื่อนน้ำโจน

ตำนานของชัยชนะการคัดค้านการก่อสร้างโครงการเขื่อนน้ำโจนเป็นผลให้เกิดกระบวนการ
การเรียนรู้ร่วมกันของการต่อสู้ใน "ภาคประชาชน" จากเหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้เกิด "กลุ่มอนุรักษ์
กาญจนบุรี" ที่ขึ้นอาสาเข้ามาดูแลทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งยุทธวิธีการคัดค้าน
ได้ถ่ายทอดไปยังกลุ่มองค์กรประชาชนกลุ่มอื่นๆ แต่การต่อสู้ของ "ภาคประชาชน" ไม่ได้ราบรื่น
และไม่ได้มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐหรือเจ้าของโครงการหันมารับฟังทุกครั้งไป ดังนั้นแต่ละกลุ่มแต่ละ
องค์กรได้พยายามหายุทธศาสตร์และวิธีการต่อสู้โดยเฉพาะการถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้น
ผ่านสื่อมวลชนทำให้ข้อเท็จจริงกระจายไปสู่สังคม ทำให้ปัญหาดังกล่าวกลายเป็นประเด็น
สาธารณะมีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางซึ่งจะเป็นโอกาสที่ทำให้รัฐบาลหรือผู้ที่เกี่ยวข้องหันมา
สนใจแก้ปัญหาหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้น

จากการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนหลายๆ กลุ่มผู้เคลื่อนไหวได้เรียนรู้การใช้สื่อเพื่อเผยแพร่
แพร่อุดมการณ์ เช่นการสร้างกิจกรรมในที่ชุมนุม การระดมปริมาณคนจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้จะ
ทำให้สื่อมวลชนเข้ามาสนใจและเผยแพร่ประเด็นปัญหาและข้อเรียกร้องออกไปในวงกว้าง แต่ไม่
ได้มีทุกครั้งที่มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนที่สื่อมวลชนจะนำเสนอภาพในเชิงสร้างสรรค์ มี
หลายครั้งที่มองปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นไปเพื่อการขายข่าวความขัดแย้ง ไม่ได้สนใจประเด็นข้อ
เรียกร้องที่แท้จริง (วิลาสินี พิพิธกุล, 2537)

ในขณะเดียวกันหน่วยงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจที่เป็นเกี่ยวข้องกับการก่อสร้างโครงการ
ใหญ่ๆ ของรัฐ หรือโครงการพัฒนาต่างๆ อาทิ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย กรมชล
ประทาน กรมป่าไม้ เป็นต้น ก็ได้เรียนรู้ยุทธศาสตร์และวิธีการต่อสู้ของกลุ่มผู้คัดค้านไปพร้อมๆ กัน

ด้วยและพยายามหาวิธีการโฆษณาประชาสัมพันธ์โครงการด้วยวิธีที่ซับซ้อนและหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันมีกฎหมายที่ให้สิทธิแก่ประชาชนมากขึ้นดังที่ได้กล่าวในข้างต้น และเนื่องจากโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่มักสร้างผลกระทบต่อชาวบ้าน ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ผลกระทบต่อสภาพสังคมของชุมชน และอื่นๆ อีกมากมาย ทำให้การทำงานของหน่วยงานเหล่านี้ลำบากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามที่ผ่านมามีหลายโครงการผู้ที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างโครงการใหญ่ๆ ของรัฐมักจะเข้าถึงสื่อมวลชนได้มากกว่ากลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อของรัฐอย่างวิทยุและโทรทัศน์ ซึ่งช่วยเป็นแรงเสริมให้การก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่สำเร็จลุล่วงเกือบทุกครั้ง

การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในกรณีโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานจากแหล่งยานา สหภาพพม่า นั้นได้ก่อให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายขึ้นอย่างชัดเจนได้แก่ เจ้าของโครงการคือการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) กลุ่มผู้สนับสนุนการก่อสร้าง และกลุ่มผู้คัดค้านการก่อสร้าง โดยความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเริ่มตั้งแต่กลุ่มอนุรักษ์ในจังหวัดกาญจนบุรีสืบทราบว่าจะมีการวางท่อส่งก๊าซผ่านพื้นที่ป่าอนุรักษ์ความยาว 26 กิโลเมตร และพื้นที่ป่าชุ่มน้ำชั้น 1A ประมาณ 18 กิโลเมตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในป่าห้วยเขียงซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์มากและกำลังจะประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติไทรโยคในไม่ช้า และประเด็นเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนของชนกลุ่มน้อยในการก่อสร้างท่าอากาศยานในประเทศพม่า รวมทั้งความเดือดร้อนของชาวบ้านที่ได้รับจากการวางท่อส่งก๊าซครั้งนี้ เป็นเหตุให้เกิดการคัดค้านการก่อสร้างขึ้นในช่วงปลายปี 2539 ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนี้เป็นความขัดแย้งที่ปะทะกันจากโลกทัศน์ 2 กระแสที่แตกต่างกันอยู่ นั่นคือกระแสของกลุ่มที่ขึ้นชมนับเป้าหมายความสำเร็จทางเศรษฐกิจซึ่งปรีชา เปี่ยมพงสานต์ (2541:3) มองว่าเป็นคนกลุ่มใหญ่ในสังคม โดยกลุ่มมีแนวคิดที่จะผลิตวัตถุให้มากที่สุด เป็นวิธีการที่จะทำให้คนเรามีความพอใจและมีความสุขได้ ส่วนอีกกระแสหนึ่งคือกลุ่มของนักคิดกลุ่มน้อยที่ต้องการเห็นระบบเศรษฐกิจสังคมอีกระบบหนึ่งคือ “นิเวศสังคม” ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดแรกอย่างสิ้นเชิง

ในกรณีความขัดแย้งกรณีโครงการก่อสร้างท่าอากาศยานนั้นกลุ่มต่างๆ พยายามสร้างวาทกรรมเพื่อให้เห็นว่าโลกทัศน์ที่กลุ่มตนเองเชื่อนั้นถูกต้องเหมาะสมกับบริบทสังคมในช่วงนี้ (2540-2541) โดยระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงรอยต่อระหว่างการใช้รัฐธรรมนูญฉบับเก่าและฉบับใหม่ ทำให้การต่อสู้ในครั้งนี้มีหลายครั้งได้หยิบยกตัวบทกฎหมายขึ้นมาเป็นประเด็นโต้แย้ง โดยความเคลื่อนไหวในกรณีการก่อสร้างโครงการท่าอากาศยานนี้มีความต่อเนื่องนับตั้งแต่เริ่มต้นการคัดค้านจนกระทั่งสิ้นสุดเมื่อโครงการก่อสร้างแล้วเสร็จเมื่อปลายเดือนกรกฎาคม 2541 รวมระยะเวลาประมาณ 2 ปี ทำให้มองเห็นพลวัตของการต่อสู้ได้อย่างเด่นชัดโดยเฉพาะในการใช้สื่อของทุกๆ กลุ่มพลังสังคมที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ครั้งนี้

รวมระยะเวลาประมาณ 2 ปี ทำให้มองเห็นผลวัดของการต่อสู้ได้อย่างเด่นชัดโดยเฉพาะในการใช้สื่อของทุกๆ กลุ่มพลังสังคมที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ครั้งนี้

การเคลื่อนไหวในครั้งนี้เป็นการเรียนรู้การใช้สื่อของกลุ่มต่างๆ ที่เกิดความขัดแย้งขึ้นมาว่าจะมีวิธีการใช้อย่างไร นอกจากนี้สื่อมวลชนที่กลุ่มต่างๆ พยายามเข้าหาให้การตอบรับอย่างไรกับการใช้สื่อของกลุ่มต่างๆ เหล่านี้ โดยการศึกษาครั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการใช้สื่อของกลุ่มต่างๆ ในสถานการณ์ความขัดแย้งเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และสร้างความเท่าเทียมกันในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในสังคม ทั้งนี้จะก่อให้เกิด "ฉันทามติ" ของคนในสังคมต่อประเด็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องใช้ความรุนแรงทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งหากทุกฝ่ายมีการใช้สื่ออย่างถูกต้องเหมาะสม ประกอบกับสื่อมวลชนไม่ถูกโน้มนำให้ลำเอียงไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งในสถานการณ์ความขัดแย้งเช่นนี้ น่าจะคลี่คลายไปได้ด้วยดีและก่อให้เกิดภาวะสันติในสังคม

1.2 ปัญหาคำวิจัย

1. การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้สนับสนุนการก่อสร้างและกลุ่มผู้คัดค้านการก่อสร้างสร้างวาทกรรมอะไรขึ้นมาในสถานการณ์ความขัดแย้งกรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา
2. การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้สนับสนุน และกลุ่มที่คัดค้านการก่อสร้างท่อส่งก๊าซธรรมชาติมีการใช้สื่ออะไรบ้าง และใช้อย่างไรในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น
3. มีปัจจัยใดที่ทำให้วาทกรรมแต่ละกลุ่มได้ปรากฏอยู่ในสื่อมวลชนระดับชาติ สื่อมวลชนระดับท้องถิ่น และสื่ออื่นๆ

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวาทกรรมของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้สนับสนุนการก่อสร้าง และกลุ่มผู้คัดค้านการก่อสร้าง ในช่วงที่มีความขัดแย้งกรณีโครงการวางท่อส่งก๊าซธรรมชาติผ่านป่าห้วยเขย่ง
2. เพื่อศึกษาวิธีการการใช้สื่อของการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้สนับสนุน และกลุ่มผู้คัดค้าน ในช่วงที่มีความขัดแย้ง
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้วาทกรรมของกลุ่มต่างๆ ถูกนำเสนอผ่านสื่อมวลชน

1.4 ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

ในกรณีโครงการวางท่อก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา ผ่านป่าสงวนแห่งชาติห้วยเขย่ง จังหวัดกาญจนบุรี ก่อให้เกิดความขัดแย้งของกลุ่มต่างๆ โดยแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้สนับสนุน และกลุ่มผู้คัดค้าน โดยแต่ละกลุ่มได้มีการใช้สื่ออย่างมากมายเพื่อพยายามนำวาทกรรมของกลุ่มตนเอง ซึ่งวาทกรรมเหล่านี้ได้ผ่านการประกอบสร้าง (construct) ขึ้นมาจากทัศนะ หรือมุมมองของกลุ่มตนเอง อย่างไรก็ตามแม้ปรัชญาของการสื่อสารจะเป็นไปเพื่อการสร้างสรรค์สันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคม แต่ในกรณีดังกล่าวการใช้สื่ออย่างมากมายของแต่ละกลุ่มน่าจะมีปัญหาใดปัญหาหนึ่งดังต่อไปนี้ จึงทำให้เกิดความขัดแย้งเกิดขึ้นต่อเนื่องยาวนาน

1. แต่ละกลุ่มพยายามช่วงชิงพื้นที่ในสื่อ เพื่อถ่ายทอดอุดมการณ์ แนวคิด และกิจกรรมของกลุ่มตนเอง ให้เข้าถึงกลุ่มต่างๆ (ประชาสังคม) ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องให้เชื่อ และคล้อยตาม ซึ่งกลุ่มที่มีศักยภาพทางการเงิน บุคลากร จะสามารถช่วงชิงพื้นที่ได้ดีกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง ดังนั้นเมื่อกลุ่มหนึ่งมีทางระบายออกในขณะที่กลุ่มหนึ่งถูกปิดกั้นในการสื่อสารจึงก่อให้เกิดความขัดแย้งในที่สุด
2. วิธีการการใช้สื่อของทั้ง 3 กลุ่ม หรือบางกลุ่ม อาจจะไม่เหมาะสมเพราะทำให้ผู้รับสารสับสน เช่น การลงโฆษณาถึงข้อดีของโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา โดยไม่มีการกำกับว่าเป็นพื้นที่โฆษณา เป็นต้น หรือบางกลุ่มอาจจะไม่รู้จักรูปวิธีการใช้สื่อที่ถูกต้อง เช่น ไม่มีการเก็บรวบรวมเรียบเรียงประเด็นอย่างเป็นระบบทำให้ข้อโต้แย้งอ่อนด้อยกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง

1.5 ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง " การใช้สื่อของกลุ่มต่างๆ ในสถานการณ์ความขัดแย้ง : กรณีโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา ผ่านป่าสงวนแห่งชาติห้วยเขย่ง" นี้ มีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลใหญ่ 2 แหล่ง คือการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำทั้ง 3 กลุ่ม คือการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้สนับสนุน และกลุ่มผู้คัดค้าน รวมทั้งบรรณาธิการหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเลือกสรรข่าวลงในสื่อมวลชนทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น และการศึกษาจากเอกสาร ได้แก่ ข่าว บทความ สารคดี ทั้งสื่อระดับชาติ คือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อมวลชนท้องถิ่น ได้แก่ หนังสือพิมพ์ และวิทยุ ที่เสนอเนื้อหาเกี่ยวกับโครงการท่อส่งก๊าซจากแหล่งยาดานา ใน

ช่วงระยะเวลาที่มีความขัดแย้งเริ่มขึ้นคือ ตั้งแต่เดือนมกราคม 2540 จนถึงการก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์และสามารถส่งก๊าซธรรมชาติได้ในปลายเดือนกรกฎาคม 2541

1.6 นิยามศัพท์

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดความหมายของคำศัพท์ต่างๆ ที่จะพบในงานวิจัยชิ้นนี้ไว้ดังนี้

1.สถานการณ์ความขัดแย้ง (Conflict Situation)	หมายถึง	สถานการณ์การต่อสู้เนื่องมาจากความแตกต่างกันทางด้านอุดมการณ์ ความคิดความเชื่อและผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นระหว่างการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย กลุ่มผู้สนับสนุนและกลุ่มผู้คัดค้าน กรณีการก่อสร้างท่อส่งก๊าซจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า
2.สื่อมวลชนระดับชาติ (National Media)	หมายถึง	องค์กรสื่อ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ที่มีสำนักงานใหญ่ที่กรุงเทพมหานครและมีการกระจายเผยแพร่ข่าวสารครอบคลุมทั่วประเทศ
3.สื่อมวลชนท้องถิ่น (Local Media)	หมายถึง	องค์กรสื่อ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ซึ่งดำเนินกิจการในระดับจังหวัดและภูมิภาคและเผยแพร่ข่าวสารครอบคลุมพื้นที่ในจังหวัดนั้นๆ หรือใกล้เคียง สื่อมวลชนท้องถิ่นในที่นี้หมายถึงสื่อมวลชนท้องถิ่นในจังหวัดกาญจนบุรี
4.การใช้สื่อ	หมายถึง	มาตรการ วิธีการ แนวทาง ขั้นตอน ของกลุ่มที่สนับสนุน กลุ่มคัดค้าน และการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย ในการใช้สื่อเพื่อเผยแพร่กิจกรรม อุดมการณ์ แนวคิดความเชื่อ และรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเอง
5. วาทกรรม	หมายถึง	ชุดความคิด เหตุผลและการสร้างเอกลักษณ์และความหมายของโครงการท่อส่งก๊าซ

5. วาทกรรม	หมายถึง	ชุดความคิด เหตุผลและการสื่อสัญลักษณ์ และความหมายของโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา ในการโต้แย้ง แสดงเหตุผลของเจ้าของโครงการ กลุ่มผู้สนับสนุน และกลุ่มผู้คัดค้านต่อสาธารณชน
5. กลุ่มผู้สนับสนุน	หมายถึง	กลุ่มองค์กรประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรี รวมตัวกันเพื่อสนับสนุนการก่อสร้างโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า
6. กลุ่มผู้คัดค้าน	หมายถึง	กลุ่มองค์กรประชาชนในจังหวัดกาญจนบุรี และองค์กรประชาชนส่วนกลางรวมตัวกัน เพื่อคัดค้านการก่อสร้างโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า
7. เจ้าของโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา	หมายถึง	การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) รัฐวิสาหกิจที่ดูแลรับผิดชอบโครงการทอส่งก๊าซธรรมชาติจากแหล่งยาดานา สหภาพพม่า ไปยังโรงไฟฟ้าพลังความร้อนร่วม จังหวัดราชบุรี

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยนี้จะเป็นแนวทางสำหรับกลุ่มต่างๆ ที่จะเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสมในการสื่อสารเมื่อเกิดสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้น
2. ผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่เป็นช่องทาง หรือเป็นเวทีของกลุ่มต่างๆ ที่เกิดความขัดแย้งขึ้นจะได้หาวิธีการในการแสวงหาข่าวสารจากกลุ่มต่างๆ ได้อย่างเป็นธรรม และเป็นช่องทางระบายออกในการสื่อสารเพื่อลดหรือบรรเทาความขัดแย้งที่จะนำไปสู่การใช้ความรุนแรง